

Raport

Rosyjska dezinformacja w Sudanie

Kraków 2024

Spis treści

O projekcie.....	1
Autor publikacji.....	1
Wprowadzenie.....	2
Rozdział 1. Rosyjska strategia informacyjna: podstawy wojny hybrydowej i informacyjnej.....	4
Rozdział 2. Sytuacja polityczna i medialna w Sudanie.....	5
Rozdział 3. Narzędzia i techniki dezinformacji stosowane przez Rosję.....	8
Rozdział 4. Analiza skutków dezinformacji.....	13
4.1. Polityczne skutki dezinformacji.....	13
4.2. Społeczne konsekwencje dezinformacji.....	14
4.3. Międzynarodowe i regionalne implikacje.....	16
Rozdział 5. Wnioski i rekomendacje.....	18
Bibliografia i źródła.....	20

O projekcie

Instytut Badań
nad Turcją

Disinformation
in MENAT

Projekt finansowany z budżetu państwa w ramach konkursu Ministra Spraw Zagranicznych RP „Dyplomacja Publiczna 2024-2025 - wymiar europejski i przeciwdziałanie dezinformacji”.

Publikacja wyraża wyłącznie poglądy autora i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP.

Autor publikacji

Nagmeldin Karamalla-Gaiballa

Polsko-sudański politolog, ekonomista, poeta, pisarz oraz działacz społeczno-kulturalny. Posiada ponad 20-letnie doświadczenie w badaniach społecznych i ekonomicznych, szczególnie w kontekście Afryki Subsaharyjskiej, Bliskiego Wschodu i Państw Zatoki Perskiej. Łączy kwalifikacje terenowe i akademickie (MENA, Afryka, Europa) z pracą w szerokim zakresie organizacji międzynarodowych i regionalnych, a także organizacji społecznych (CSO) i pozarządowych (NGO).

Wprowadzenie

Zrozumienie mechanizmów oraz skutków rosyjskiej dezinformacji w Sudanie jest kluczowe by dokonywać analizy jej wpływu na stabilność kraju oraz jego demokratyczne aspiracje. Sudan, będący istotnym obszarem rywalizacji globalnych mocarstw, stał się celem wzmożonej aktywności Rosji, która umacnia swoje strategiczne wpływy poprzez wspieranie zarówno Sił Zbrojnych Sudanu (SAF), jak i Sił Szybkiego Reagowania (RSF) na różnych etapach konfliktu (Afriyie, 2024). Wsparcie to, obejmujące dostawy militarne oraz realizację interesów gospodarczych, wpisuje się w szerszą strategię Rosji zmierzającą do poszerzenia jej strefy wpływów. Szczególne znaczenie ma strategiczne położenie wybrzeża Morza Czerwonego, które Moskwa postrzega jako kluczowy szlak wodny wzmacniający jej geopolityczną obecność w Afryce (McGregor, 2024). Ponadto Rosja wykazuje zainteresowanie eksploatacją bogatych zasobów naturalnych Sudanu, zwłaszcza złota, które zdaje się być wykorzystywane do finansowania działań wojennych w Ukrainie (Pettersson, 2022).

Konflikty i wojny stanowią sprzyjające warunki rozwoju dyskursu propagandowego, szczególnie w sytuacjach, gdy konieczne jest uzasadnienie działań społeczności krajowej lub międzynarodowej oraz nadanie pozytywnego wydźwięku działaniom towarzyszącym wojnie. Konflikt rosyjsko-ukraiński charakteryzuje się szeroko zakrojoną komunikacją propagandową, szczególnie ze strony rosyjskiej, która wykorzystywała ją do przygotowania gruntu pod wojnę samą w sobie, jak i jej charakteru. W rzeczywistości jest to wojna inwazyjna, a nie wyzwoleńcza czy obronna. Jest to konflikt pomiędzy dwiema nierównymi stronami pod względem potencjału militarnego, politycznego, ekonomicznego oraz geograficznego. Jednocześnie jest to wojna pomiędzy dwoma krajami, które mają ze sobą wiele wspólnego pod względem historycznym, cywilizacyjnym, kulturowym i religijnym. Wszystkie te czynniki wymusiły stworzenie propagandowego dyskursu mającego na celu realizację dwóch zasadniczych zadań: na arenie międzynarodowej – budowanie środowiska komunikacyjnego, które pozwalałoby na tworzenie polemik, szczególnie w regionach takich jak Afryka, gdzie nie ma konsensusu co do jej potępienia; oraz na poziomie wewnętrznym – mobilizację społeczeństwa do wspierania wojny i akceptacji jej konsekwencji jako nieuniknionej rzeczywistości.

Metodologia badawcza niniejszego raportu obejmuje analizę treści, w tym badanie materiałów medialnych, postów w mediach społecznościowych oraz innych materiałów związanych z kampaniami dezinformacyjnymi wspieranymi przez Rosję. Studium przypadków analizuje szereg konkretnych incydentów lub kampanii w celu zilustrowania dynamiki rosyjskiej dezinformacji w Sudanie. Przeglądy literatury naukowej, raportów politycznych oraz wiarygodnych artykułów prasowych uzupełniają badania pierwotne w

tym kontekście. Takie podejście zapewnia wszechstronne zrozumienie zjawiska, obejmując jego różnorodne aspekty i dostarczając praktycznych wskazówek, które pozwalają przeciwdziałać jego negatywnym skutkom.

Rozdział 1.

Rosyjska strategia informacyjna: podstawy wojny hybrydowej i informacyjnej

Wojna hybrydowa z pewnością nie jest zjawiskiem nowym. Historycy stworzyli ten termin, aby opisać jednoczesne wykorzystywanie sił konwencjonalnych i nieregularnych w ramach jednej kampanii wojskowej (Concordiam, 2019). Jednak od początku XXI wieku jest on powszechnym używanym określeniem mającym na celu opisanie zmieniającej się natury współczesnych konfliktów zbrojnych. Wojna hybrydowa obejmuje cyberataki, masowe kampanie dezinformacyjne oraz manipulację informacjami. Media społecznościowe stały się głównym kanałem komunikacyjnym służącym do rozprzestrzeniania dezinformacji, plotek i deepfake'ów, stanowiąc integralny element strategii wojennej (Wither, 2016). Są one szeroko wykorzystywane do koordynacji działań, zbierania informacji, a przede wszystkim do wpływania na przekonania i postawy odbiorców, a nawet mobilizowania ich do udziału w działaniach wojennych.

Strategia informacyjna Rosji stanowi istotny element jej polityki zagranicznej, zakorzeniony w koncepcjach wojny hybrydowej i informacyjnej. Strategia ta wykorzystuje dezinformację i propagandę w celu realizacji politycznych, militarnych i strategicznych celów bez konieczności bezpośredniej interwencji militarnej (Kelley, 2024). Wojna hybrydowa obejmuje połączenie konwencjonalnych sił zbrojnych z niekonwencjonalnymi taktykami, takimi jak cyberataki, presja ekonomiczna i manipulacja informacjami. Wojna informacyjna stanowi kluczowy filar tego podejścia. W kontekście rosyjskim wojna hybrydowa ma na celu osłabienie przeciwników poprzez wykorzystywanie wewnętrznych podziałów, erozję zaufania do instytucji demokratycznych oraz szerzenie chaosu i niezgody (Jakubiak, 2022). Rosja stosuje szeroki wachlarz narzędzi do rozpowszechniania dezinformacji, w tym kontrolowane przez państwo media, takie jak RT (*Russia Today*) i *Sputnik*, które pełnią funkcję nośników dezinformacji, prezentując stronnicze lub fałszywe narracje pod płaszczykiem rzetelnego dziennikarstwa (Yang et al., 2024). Media społecznościowe (Facebook, X, TikTok itp.) oraz sieci botów służą do amplifikacji treści dzielących społeczeństwa, rozpowszechniania fałszywych informacji oraz manipulowania opinią publiczną. Stosuje się także hakerstwo i ujawnianie wrażliwych informacji w celu skompromitowania przeciwników politycznych lub destabilizacji instytucji. W przyszłości można oczekiwać dalszego rozwoju wojny hybrydowej, w tym bardziej zaawansowanych cyberataków, technologii deepfake oraz wykorzystania sztucznej inteligencji do manipulacji opinią publiczną.

Rozdział 2.

Sytuacja polityczna i medialna w Sudanie

Sudan doświadczył wielu zewnętrznych ingerencji w swoje sprawy wewnętrzne, które negatywnie wpłynęły na zdolność kraju do budowania silnych i niezależnych instytucji oraz infrastruktury. Przez dekady Sudan zmagał się z niedostatkiem infrastruktury oraz ograniczonym dostępem do podstawowych usług, takich jak edukacja, opieka zdrowotna i infrastruktura gospodarcza, co utrudniało tworzenie skutecznych instytucji. Sudan był również przez długie okresy rządzony przez reżimy autorytarne, które dopuszczały się łamania praw człowieka, co czyni proces budowy tych instytucji trudnym i złożonym. Kraj ten boryka się z ogromnymi wyzwaniami gospodarczymi, które negatywnie wpływają na jego zdolność do stworzenia nowoczesnego państwa spełniającego potrzeby obywateli. Choć Sudan dzieli z wieloma innymi krajami afrykańskimi podobne doświadczenia i wyzwania, w kontekście postkolonialnym, istnieją czynniki wyróżniające go i czyniące go potencjalnie użytecznym modelem rozwiązywania problemów związanych z budową instytucji demokratycznych. Sudan jest trzecim co do wielkości krajem Afryki pod względem powierzchni, zróżnicowanym geograficznie – od pustyń po sawanny (worlddata.info, 2024). Jego wielkość oraz różnorodne ukształtowanie terenu stawiają przed nim specyficzne wyzwania w zakresie zarządzania, takie jak decentralizacja czy niwelowanie dysproporcji regionalnych, które mogą być istotne również dla innych dużych państw afrykańskich. Sudan jest jednym z najbardziej zróżnicowanych etnicznie i religijnie krajów w Afryce – zamieszkuje go ponad 500 grup etnicznych, a struktura religijna obejmuje muzułmanów, chrześcijan i wyznawców rdzennych wierzeń. Ta różnorodność, w połączeniu z historycznymi napięciami między tożsamościami arabskimi a afrykańskimi, odzwierciedla złożoność polityki tożsamości, charakterystycznej dla wielu krajów Afryki Subsaharyjskiej (Gumbert, 2010).

Przedłużająca się wojna domowa pomiędzy Sudanem Północnym a Sudanem Południowym, która doprowadziła do secesji Sudanu Południowego w 2011 roku, stanowi istotne wydarzenie historyczne o dalekosiężnych konsekwencjach dla budowy państwa, rozwiązywania konfliktów i pojednania po secesji. Sudan dysponuje znacznymi zasobami naturalnymi, w tym ropą naftową, które znacząco wpływają na jego dynamikę gospodarczą i stabilność polityczną. Zarządzanie bogactwem zasobów, w połączeniu z problemami gospodarczymi, takimi jak ubóstwo i inflacja, stanowi kluczowe wyzwanie dla tego kraju.

W trudnych warunkach, które grożą załamaniem instytucji państwowych, dziennikarze sudańscy odważnie stawiają czoła wyzwaniom związanym z wojną i jej wpływem na media w Sudanie. Od wybuchu konfliktu zbrojnego pomiędzy sudańską armią a Siłami Szybkiego Wsparcia 15 kwietnia 2023 roku, środowisko medialne w Sudanie zostało głęboko dotknięte przez wojnę, przekształcając się w przestrzeń zdominowaną przez wyzwania i

konflikty. Oznacza to, że media nie tylko relacjonują wydarzenia, ale same stały się częścią konfliktu. Zmagają się z problemami takimi jak polaryzacja polityczna, propaganda, dezinformacja i zagrożenia dla wolności dziennikarskiej. Krajobraz medialny odzwierciedla więc trudności i przeszkody wynikające z trwającej wojny (Free Press Unlimited, 2023). Wojna nie oszczędziła żadnej instytucji medialnej – od gazet po stacje radiowe i telewizyjne. Obecnie te instytucje znajdują się w krytycznym stanie, borykając się z destrukcją i grabieżą swoich zasobów spowodowaną konfliktem, w tym zniszczeniem kluczowej infrastruktury komunikacyjnej i sieci internetowych. Ponadto mierzą się z prześladowaniami i atakami na swoich pracowników, a także prowadzą walkę z systematyczną kampanią dezinformacji i fałszywej propagandy (Al-Awad, 2024).

Zawieszenie działalności gazet i innych mediów w Sudanie w wyniku wojny doprowadziło do przymusowego przesiedlenia dziennikarzy i pracowników mediów. Większość z nich uciekła przed wojną za granicę lub do innych regionów Sudanu, część pozostała w stolicy kraju, Chartumie, przebywając zarówno na stosunkowo bezpiecznych obszarach jak i na terenach objętych działaniami zbrojnymi (ADF, 2024). Oprócz trudności, z jakimi borykają się dziennikarze w czasie wojny, problemem stało się również osłabienie sieci internetowej i wpływ infrastruktury komunikacyjnej na przebieg wydarzeń, ponieważ niektóre strony konfliktu wykorzystywały Internet jako narzędzie do wygrania bitwy. Na przykład, odnotowano ataki na wieże komunikacyjne, co prowadziło do osłabienia usług lub ich całkowitego przerwania (UNESCO, 2024).

Wojna znacząco wpłynęła na media drukowane, które zmagają się z wyzwaniami związanymi z transformacją cyfrową. Wielu dziennikarzy zdecydowało się na przejście do pracy w innych mediach. Walka o kontrolę nad narracją medialną stanowi jednak nadal istotną część szerszego konfliktu w Sudanie. Siła narracji medialnej nie może być bagatelizowana, gdyż kształtuje ona percepcję społeczną i sposób rozumienia sytuacji przez opinię publiczną. To właśnie ta siła umożliwia rozszerzanie zewnętrznej dezinformacji medialnej (Philip, 2023).

Media państwowe w Sudanie mają na celu wzmocnienie oficjalnej narracji państwowej i podlegają ścisłej cenzurze. Na przykład *Sudan Broadcasting Corporation* (SNBC) zarządza krajowymi kanałami telewizyjnymi i radiowymi, a *Sudan News Agency* (SUNA) jest oficjalną agencją prasową, odpowiedzialną za rozpowszechnianie wiadomości i komunikatów rządowych. Kolejnym przykładem jest *Radio Omdurman*, państwowa stacja radiowa, która nadaje audycje propagujące poglądy rządowe oraz programy kulturalne. *Sudan Television*, znana również jako *Al-Sudania*, jest narodową siecią telewizyjną, która często emituje prorządowe narracje, oficjalne przemówienia i starannie ocenzurowane treści. Z powodu braku różnorodności prezentowanych punktów widzenia, media państwowe są mniej atrakcyjne dla młodych ludzi poszukujących wiarygodności (International Media Support, 2007). Media prywatne mają większą swobodę w zakresie krytyki i wyrażania opozycyjnych poglądów. Przykładami są *Al-Sudani*, jedna z najczęściej czytanych gazet,

oraz *Al-Tayyar*, która była wielokrotnie zawieszana przez rząd za swoje krytyczne relacje. Innym godnym uwagi medium jest *Al-Jarida*, znana z niezależnej postawy i podejmowania wrażliwych tematów. Chociaż *Radio Dabanga* działa poza Sudanem, jest istotnym źródłem niezależnych informacji dla sudańskiej opinii publicznej, koncentrując się na sprawach humanitarnych i politycznych. Jednakże radio to nie jest wolne od problemów - boryka się z ograniczeniami finansowymi i presją polityczną, ponieważ rząd może ograniczać działalność mediów poprzez ich zamykanie lub cenzurę. Alternatywne media tworzone przez niezależne grupy lub aktywistów powstały, aby dokumentować wydarzenia, szczególnie w okresach kryzysów politycznych.

Także przed prasą stawiane są wyzwania, często boryka się ona z problemami finansowymi i presją polityczną. Rząd Sudanu ma historię ograniczania działalności mediów poprzez cenzurę, zawieszanie ich działalności lub całkowite zamykanie, czego przykładem są ataki na takie gazety jak *Al-Tayyar* i *Al-Jarida*, które były wielokrotnie zamykane lub zawieszane za publikację krytycznych treści. Na przykład w 2008 roku, podczas reżimu obalonego dyktatora Omara al-Baszira (1989–2019), ponad 150 sudańskich dziennikarzy przeprowadziło 24-godzinny strajk głodowy w proteście przeciwko cenzurze stosowanej przez państwowe agencje bezpieczeństwa. Trzy opozycyjne gazety ogłosiły wstrzymanie publikacji na trzy dni, a dziennikarze z innych mediów wycofali swoje artykuły, aby zwrócić uwagę na eskalację kampanii narzucającej surowe ograniczenia mediom. W 2012 roku Sudan doświadczył fali protestów przeciwko reżimowi Baszira, co skłoniło władze do konfiskaty nakładów kilku gazet, w tym *Al-Sahafa* i *Akhir Lahza*, za ich krytyczne relacje. W 2014 roku rząd zamknął gazetę *Al-Maidan*, organ prasowy Sudańskiej Partii Komunistycznej, za publikowanie treści dotyczących korupcji i tłumienia wolności.

Zaufanie publiczne do mediów państwowych w Sudanie osłabło, zwłaszcza w obliczu trwającej wojny między sudańską armią a Siłami Szybkiego Wsparcia, która ujawniła stronnictwo zarówno mediów państwowych, jak i prywatnych na korzyść określonych stron. Dziennikarze doświadczyli zastraszania ze strony sił walczących po obu stronach konfliktu za raportowanie naruszeń praw człowieka lub za pozostawanie neutralnymi. Badanie przeprowadzone przez Sieć Dziennikarzy Sudańskich potwierdziło, że społeczeństwo sudańskie coraz częściej korzysta z mediów alternatywnych i platform społecznościowych, jako źródła informacji, ze względu na brak przejrzystości i wiarygodności oficjalnych mediów. Raport Reuters Institute for the Study of Journalism z 2020 roku wskazuje, że mieszkańcy Sudanu coraz częściej korzystają z mediów cyfrowych i niezależnych jako głównego źródła informacji, co odzwierciedla spadek zależności od mediów oficjalnych.

Ogólnie rzecz ujmując, media w Sudanie odzwierciedlają rzeczywistość podziałów politycznych i społecznych, ukazując jednocześnie wyzwania stojące przed krajem w dążeniu do wolnych i niezależnych mediów, które sprawiedliwie reprezentowałyby wszystkie strony.

Rozdział 3.

Narzędzia i techniki dezinformacji stosowane przez Rosję

Rosja prezentuje się jako globalne mocarstwo, które – w przeciwieństwie do wielu innych potęg światowych – nigdy nie było siłą kolonialną na kontynencie afrykańskim i nie żywi imperialnych ambicji. To postrzeganie, głęboko zakorzenione w mentalności afrykańskiej w ogóle, a w Sudanie w szczególności, pozostaje częścią powszechnego wyobrażenia, które ukształtowało się na przestrzeni dekad na skutek historii relacji między Rosją a krajami afrykańskimi.

Grafiki 1 i 2, zamieszczone poniżej, ukazują w jaki sposób to postrzeganie, związane z historią kolonializmu i imperializmu, jest wykorzystywane. Na tych ilustracjach, które przedstawiają demonstracje lub celebracje pod hasłem „Dziękujemy, Rosjo”, widoczne są flagi Rosji i Sudanu. Na Grafice 1 znajduje się Dmitry Polyanskiy, pierwszy zastępca stałego przedstawiciela Rosji przy ONZ oraz szef armii sudańskiej, Abdel Fattah al-Burhan. Na obrazie widnieje napis w języku arabskim: „Powstałem wolny, dumny, odważny i jako bohater”. Jest ono związane z użyciem przez Rosję weta w Radzie Bezpieczeństwa ONZ 18 listopada 2024 roku, kiedy Rosja była jedynym krajem spośród 15 członków rady, który sprzeciwił się projektowi rezolucji wzywającej do zakończenia wojny w Sudanie. Prorosyjska propaganda medialna przedstawiała to weto jako obronę suwerenności Sudanu przed zachodnią hegemonią, co pomogło wzmocnić panujące w niektórych kręgach w Sudanie i Afryce postrzeganie Rosji jako sojusznika przeciwko zachodniemu imperializmowi.

Grafika 1

Źródło: Shalabi. [user28141595681538]. (10.12. 2024). Sudan's media shift during the war [Wideo]. TikTok. <https://vm.tiktok.com/ZNeTKEmxc/>

Grafika 2

Źródło: Shalabi. Osman. F. [fouadosman23]. (10.12.2024). Sudan's media shift during the war [Wideo]. TikTok. <https://vm.tiktok.com/ZNeTKEWb8/>

W ostatnich latach Rosja zapraszała do Moskwy afrykańskich przywódców, w tym z Sudanu, aby wykorzystać swoje relacje z afrykańskimi elitami, wykształconymi w Związku Radzieckim podczas zimnej wojny. Wielu z tych liderów, którzy studiowali w ZSRR, objęło prominentne stanowiska w swoich państwach, takich jak Republika Południowej Afryki, Angola czy Republika Środkowoafrykańska.

Rosja stosuje różne narzędzia, aby osiągnąć swoje strategiczne cele w Afryce, w tym kampanie propagandowe promujące narrację, że Rosja wspiera wyzwolenie Afryki spod zachodniego imperializmu. Rosja w dużej mierze opiera się na Grupie Wagnera, aby realizować swoje cele w Afryce Subsaharyjskiej. Chociaż obecność Grupy Wagnera miała na celu ochronę rosyjskich firm w Afryce, jej rzeczywista rola obejmowała także nawiązywanie więzi gospodarczych w sektorze wydobywczym, takich jak eksploatacja zasobów naturalnych, na przykład złota w Sudanie. Sudan zajmuje trzecie miejsce w Afryce pod względem produkcji złota, wytwarzając ponad 90 ton rocznie, choć dane te są często nieprecyzyjne ze względu na rzemieślnicze wydobywanie i przemyt (Nasr, 2023). Grupa Wagnera pomagała Rosji również w nawiązywaniu politycznych i militarnych relacji oraz sojuszy na kontynencie afrykańskim, oferując wsparcie w postaci dostaw broni i szkoleń.

Rosja pozycjonuje się jako alternatywny partner dla byłych potęg kolonialnych, takich jak Francja i Wielka Brytania, często krytykując je za neokolonializm, w celu zabezpieczenia dostępu do afrykańskich zasobów naturalnych, takich jak złoto, uran i ropa naftowa (Ikenze, 2022).

Rosja w Afryce wykorzystuje kombinację dezinformacji, mediów i nieformalnych sieci, aby szerzyć swoje wpływy za pomocą kontrolowanych przez państwo mediów i kampanii dezinformacyjnych. RT i Sputnik rozwijają swoją działalność w Afryce, produkując treści w różnych językach, w tym angielskim, francuskim i portugalskim, dostosowane do afrykańskich odbiorców (Wesołowski & Gatanazi, 2023). Media te często przedstawiają Rosję jako obrońcę suwerenności i antykolonializmu w opozycji do „wyzysku” Afryki przez Zachód.

Media społecznościowe i powiązane z Rosją boty również wzmacniają prorosyjskie narracje, szczególnie podczas wyborów lub kryzysów politycznych. Przykładami takich działań jest dyskredytowanie grup opozycyjnych lub promowanie narracji sprzeciwiających się inicjatywom wspieranym przez Zachód. Rosja przedstawia się jako długoletni sojusznik afrykańskiej suwerenności i niepodległości. Prywatne firmy wojskowe i grupy propagandowe, takie jak Grupa Wagnera, odgrywają podwójną rolę, zapewniając wsparcie militarne reżimom (np. w Mali i Republice Środkowoafrykańskiej, Marigliano et al., 2024).

Narracje prorosyjskie dominują w lokalnych mediach, przedstawiając Rosję jako siłę stabilizującą, jednocześnie krytykując operacje prowadzone przez Francję i ONZ. W Mali, po wycofaniu sił francuskich, Rosja wypełniła powstałą próżnię, oferując pomoc wojskową i wsparcie dla Grupy Wagnera. Kampanie dezinformacyjne oskarżały Francję o wspieranie terroryzmu, podsycaly nastroje antyfrancuskie i legitymizowały rosyjską interwencję.

W Sudanie Rosja wspiera elity rządzące, wykorzystując dezinformację do wpływania na opinię publiczną oraz zabezpieczenia korzystnych koncesji wydobywczych, zwłaszcza w sektorze złota. Rosyjskie taktyki w Sudanie są dostosowane do lokalnego krajobrazu społeczno-politycznego, jednak szczególna uwaga skupia się na kluczowym narzędziu wykorzystywanym przez Rosję – manipulacji mediami cyfrowymi. Obejmuje ona rozpowszechnianie prorosyjskich narracji na platformach społecznościowych, szczególnie na Facebooku, za pomocą treści promujących prorosyjskie stanowiska i dyskredytujących mocarstwa zachodnie. Sieci fałszywych kont, zarządzane przez organizacje takie jak Internet Research Agency, wzmacniają rosyjskie narracje i podważają opozycyjne punkty widzenia. Kampanie dezinformacyjne są często dostosowywane do lokalnych kontekstów kulturowych i politycznych, podkreślając retorykę antykolonialną lub odwołując się do historycznych krzywd odczuwanych przez Sudańczyków.

27 maja 2021 roku Facebook podjął znaczący krok w walce z dezinformacją, usuwając sieć kont wykorzystujących fałszywe profile, strony i grupy, które służyły wzmocnieniu prorosyjskich treści w Sudanie (Grafiki 3 i 4). Treści te koncentrowały się głównie na promowaniu wizerunku Rosji jako przyjaciela narodu sudańskiego, jednocześnie przedstawiając prominentnych liderów sudańskich jako marionetki Stanów Zjednoczonych. Strony i profile publikowały pozytywne treści na temat Rosji, szczególnie podkreślając pomoc humanitarną wysyłaną przez rosyjskiego oligarchę Jewgienija Prigożyna oraz wyolbrzymiając korzyści wynikające z ustanowienia rosyjskiej bazy wojskowej w Portie Sudan (Knight, 2021).

Grafika 3.

Źródło: <https://medium.com/dfrlab/inauthentic-facebook-assets-promoted-russian-interests-in-sudan-2623c58b1f7f>

Grafika 4.

Źródło: <https://medium.com/dfrlab/inauthentic-facebook-assets-promoted-russian-interests-in-sudan-2623c58b1f7f>

To nie pierwszy raz, kiedy w Sudanie zidentyfikowano treści powiązane z Rosją. W 2019 roku Facebook wykrył strony powiązane z podmiotami związanymi z Prigożynem i jego prywatną firmą wojskową, Grupą Wagnera. Ponownie, w 2020 roku, Stanford Internet Observatory i Graphika przeanalizowały osiem stron wymierzonych w Sudan, które były częścią rosyjskiej operacji. W obu raportach część stron przedstawiała się jako strony „informacyjne” i publikowała treści polityczne mające na celu poprawę wizerunku Rosji (Knight, 2021).

Tematy poruszane w ramach rosyjskiej dezinformacji w Afryce obejmują przesłania antyzachodniego kolonializmu, krytykujące mocarstwa zachodnie jako neokolonialnych wyzyskiwaczy oraz przedstawiające Rosję jako sprawiedliwego i równego partnera. Rosja promuje politykę „silnej ręki” w Afryce, dyskredytując demokratyczną opozycję jako marionetki zachodnich interesów. Wykorzystuje również konflikty i kryzysy w Afryce do wzmacniania prorosyjskich narracji, jednocześnie obwiniając mocarstwa zachodnie za destabilizację. Podkreśla partnerstwa zasobowe jako wzajemnie korzystne, jednocześnie podważając konkurencyjne oferty zachodnich firm. W wielu regionach Afryki brakuje silnej edukacji medialnej, co utrudnia wykrywanie dezinformacji, a niestabilność polityczna tworzy żyzny grunt dla rosyjskich narracji.

Rozdział 4.

Analiza skutków dezinformacji

4.1. Polityczne skutki dezinformacji

Po pierwsze, istnieje silny związek między zakresem dezinformacji a niestabilnością. Kampanie dezinformacyjne prowadziły bezpośrednio do śmiertelnej przemocy (dezinformacja jest jednym z powodów obecnej wojny w Sudanie), zachęcały do zamachów stanu i je aprobowaly, uciszały członków społeczeństwa obywatelskiego (kampanie niszczenia reputacji) oraz służyły jako zasłona dymna dla korupcji i eksploatacji (wydobycie złota w Sudanie przez Grupę Wagnera).

Dowodem na to, że Rosja odgrywa znaczącą rolę w destabilizacji i wspieraniu zamachów stanu w Sudanie, jest rola, jaką od grudnia 2017 roku pełniła rosyjska Grupa Wagnera. Grupa ta rozpoczęła świadczenie usług politycznych i militarnych na rzecz byłego prezydenta Sudanu Omara al-Baszira po tym, jak Moskwa w listopadzie tego samego roku wynegocjowała szereg porozumień w kwestiach gospodarczych i bezpieczeństwa. Porozumienia te obejmowały przyznanie koncesji na wydobycie złota firmie M-Invest, powiązanej z szefem Grupy Wagnera, Jewgienijem Prigożynem (Ramani, 2019). Towarzyszyły im wprowadzające w błąd kampanie medialne wspierające przetrwanie reżimu, który doszedł do władzy w wyniku zamachu stanu w 1989 roku i dopuścił się okrutnych masakr na ludności sudańskiej, zwłaszcza w regionie Darfur. Międzynarodowy Trybunał Karny oskarżył także obalonego przywódcę i lidera zamachu stanu, Omara al-Baszira, o popełnienie zbrodni przeciwko ludzkości (Mendes, 2019). Po obaleniu al-Baszira w kwietniu 2019 roku działalność Grupy Wagnera w Sudanie była kontynuowana poprzez wprowadzające w błąd kampanie medialne, które umożliwiły jej dostosowanie się do rządu przejściowego. W październiku 2021 roku grupa wsparła zamach stanu, który doprowadził do utworzenia rządu bardziej skłonnego do zacieśnienia relacji z Rosją. Jednakże ten zamach stanu zaostrzył konflikty między siłami politycznymi i wojskowymi w Sudanie, torując drogę do wyniszczającej wojny, która wybuchła 15 października 2023 roku (Doxsee, 2023). Te rosyjskie interwencje, obejmujące wsparcie polityczne, gospodarcze i dezinformacyjne, okazały się kluczowe w podważaniu stabilności Sudanu i prowadzeniu kraju ku dalszym konfliktom i zamachom stanu.

Polityczne skutki dezinformacji obejmują podważanie zaufania do instytucji politycznych oraz destabilizację porządku politycznego i społecznego, co może prowadzić do przemocy lub rebelii, tak jak miało to miejsce w Sudanie. Dezinformacja może również wpływać na postawy społeczne wobec innych państw, czego przykładem jest prorosyjska dezinformacja wobec krajów zachodnich (Sanchez & Middlemass, 2022).

W tym miejscu należy wspomnieć o raportach opublikowanych w sudańskiej gazecie Al-Rakoba, które zarzucały rosyjskiemu wywiadowi przeprowadzenie zakrojonej na szeroką skalę kampanii dezinformacyjnej, szerzącej treści o ukraińskich siłach walczących u boku sudańskiej armii w wojnie przeciwko Siłom Szybkiego Wsparcia. Według raportów siły te, szacowane na 650 osób, działają pod parasolem sieci kierowanej przez ukraińskiego biznesmena, blisko związanego z Kreml, Wiktora Medwedczuka, i stacjonują w bazie górskiej w pobliżu miasta Al-Jili w stanie Nil. Jak twierdzi gazeta, ta kampania ma dwa główne cele: zdyskredytowanie Ukrainy i powiązanie jej ze zbrodniami wojennymi w Sudanie, a także zapewnienie wsparcia logistycznego i militarnego armii sudańskiej w celu zabezpieczenia interesów Rosji w regionie, w tym ustanowienia bazy wojskowej nad Morzem Czerwonym (Al-Rakoba, 2024). Choć nie ma dowodów na poparcie tych twierdzeń, dezinformacja rosyjskiego wywiadu przyczyniła się do zniekształcenia międzynarodowego wizerunku Ukrainy oraz utrudnienia wysiłków dyplomatycznych zmierzających do zakończenia konfliktu w Sudanie.

Wraz z wybuchem rewolucji w Sudanie w grudniu 2018 roku, która doprowadziła do obalenia dyktatora Omara al-Baszira w 2019 roku (Medow, 2022), siły kontrrewolucyjne wykorzystywały strony internetowe i sieci społecznościowe do stosowania dezinformacji medialnej poprzez rozpowszechnianie fałszywych wiadomości, kłamstw i plotek w celu utrudnienia procesu transformacji demokratycznej. Kraje przechodzące okresy transformacji demokratycznej oraz różne kryzysy, jak ma to miejsce w Sudanie, są obciążone podwójnym ciężarem, który hamuje proces demokratycznej transformacji i zrównoważonego rozwoju (el-Battahani, 2023).

4.2. Społeczne konsekwencje dezinformacji

Społeczne skutki dezinformacji są głębokie i mają znaczący wpływ na społeczeństwo. Obejmują one podżeganie do przemocy politycznej i nienawiści wobec określonej grupy społecznej, co obecnie ma miejsce w Sudanie (Vasist et al., 2024). Wykorzystywanie różnorodności etnicznej, zwyczajowej i religijnej w tym kontekście jest palącym problemem. Dezinformacja zwiększa podziały społeczne poprzez rozpowszechnianie informacji, które wzmagają napięcia między różnymi grupami społecznymi. Podważa również zaufanie do instytucji społecznych, pogłębia negatywne klasyfikacje i uprzedzenia wobec innych grup społecznych, zmniejsza udział jednostek i instytucji w programach społecznych oraz osłabia poczucie przynależności jednostek do ich społeczeństwa. Najistotniejsze jest to, że prowadzi do poczucia wyobcowania od wartości społeczeństwa, czym wywiera na niego znaczący wpływ (Lartey, 2024).

Zaobserwowano wiele takich skutków podczas obecnego konfliktu w Sudanie między

armią sudańską a Siłami Szybkiego Wsparcia. Dezinformacja rozpowszechniana w mediach społecznościowych oskarżała określone grupy o sojusze z niektórymi stronami konfliktu lub spiskowanie przeciwko interesom społeczności (Saad, 2024). Na przykład rozprzestrzeniano informacje, że niektóre plemiona z regionu Darfur w zachodnim Sudanie wspierają Siły Szybkiego Wsparcia, co prowadziło do aktów zemsty i przemocy między lokalnymi społecznościami. Niektóre kampanie dezinformacyjne zawierały również oskarżenia, że uchodźcy i przesiedleńcy, zwłaszcza z Darfuru, są odpowiedzialni za eskalację konfliktu z powodu ich rzekomego wsparcia dla jednej ze stron wojny, zwłaszcza Sił Szybkiego Wsparcia (Gallopín, 2024). Te oskarżenia przyczyniły się do wzrostu dyskryminacji wobec przesiedleńców i ich wykluczenia z pomocy humanitarnej w niektórych regionach. Tego typu informacje mogą być niezwykle mylące i bardzo szkodliwe. Społeczna i etniczna rzeczywistość w Sudanie jest bardzo złożona, zwłaszcza że zdecydowana większość członków Sił Szybkiego Wsparcia pochodzi z plemion regionu Darfur. Jednak ich obecność w tych siłach niekoniecznie świadczy o reprezentacji plemion, co ułatwia wykorzystanie dezinformacji w tym kontekście. Te przykłady pokazują, w jaki sposób dezinformacja może pogłębiać podziały społeczne, intensyfikować konflikty i być łatwo wykorzystywana przez zewnętrzne podmioty, w tym Rosję.

W konsekwencji medialna dezinformacja i manipulacja, prowadzona przez regionalne strony, w tym Zjednoczone Emiraty Arabskie, Rosję i inne podmioty, dodatkowo pogłębiła tę rzeczywistość. Dezinformacja i manipulacja mediami w Sudanie są również uznawane za jedno z głównych narzędzi wykorzystywanych w obecnej wojnie w Sudanie między sudańską armią a Siłami Szybkiego Wsparcia (Plaut, 2024). Konflikt ten spowodował najgorszą katastrofę humanitarną w historii, co jest perspektywą podzielaną przez Organizację Narodów Zjednoczonych (Al Jazeera, 2024).

Sudańskie społeczeństwo jest wieloetniczne, wieloreligijne i wielokulturowe. Ta różnorodność była przyczyną wielu wojen i konfliktów, które trwały przez dekady i doprowadziły do secesji Południa od Północy w 2011 roku (Vhumbunu & Rudigi, 2019). Wojny w regionie Darfuru spowodowały przesiedlenie milionów ludzi (Ammar, 2023). W konsekwencji, ta medialna manipulacja i dezinformacja prowadzona przez regionalne podmioty, w tym Zjednoczone Emiraty Arabskie, Rosję i inne strony, dodatkowo zaostrzyła sytuację. Dezinformacja i medialne oszustwa w Sudanie są również jednym z głównych narzędzi wykorzystywanych w obecnej wojnie między armią sudańską a Siłami Szybkiego Wsparcia (Plaut, 2024). Konflikt ten spowodował najgorszą katastrofę humanitarną w historii, co podkreślało ONZ (Al Jazeera, 2024).

Media społecznościowe stały się areną „moralnej wojny”, która toczy się równolegle z trwającymi na ziemi walkami w Sudanie pomiędzy armią sudańską a Siłami Szybkiego Wsparcia. Służą jako narzędzie zdobywania poparcia społecznego lub rozpowszechniania dezinformacji i fałszywych wiadomości. Wirtualne batalie na mediach społecznościowych były monitorowane przez *Beam Reports Center*, specjalizujący się w badaniu przepływu

wprowadzających w błąd informacji w Sudanie. Raport opublikowany w związku z wybuchem walk w Sudanie w połowie kwietnia 2023 roku ujawnił, że portale społecznościowe zostały zalane falą dezinformacji obu stron konfliktu oraz fałszywymi wiadomościami i materiałami wideo przedstawiającymi zwycięstwa w fikcyjnych i nierzeczywistych bitwach (Beam Reports, 2024). Wszystko to było propagowane przez „armię elektroniczną”, która rozpowszechniała sprzeczne informacje służące stronie, dla której pracowała, mając na celu mobilizację opinii publicznej, co podkreśla znaczący wpływ mediów społecznościowych na percepcję społeczną. Od początku września 2023 roku Beam Reports Observatory rozpoczęło publikację miesięcznych raportów szczegółowo opisujących najbardziej znaczące fałszywe twierdzenia i operacje dezinformacyjne, które zostały zidentyfikowane. Raport wskazuje na trwającą od 15 kwietnia 2023 roku zacieklą medialną wojnę toczącą się pomiędzy walczącymi stronami. W badaniu odnotowano zaangażowanie podmiotów zagranicznych, reprezentowanych przez Rosję, Zjednoczone Emiraty Arabskie, Egipt i Etiopię.

4.3. Międzynarodowe i regionalne implikacje

Dezinformacja medialna jest jednym z narzędzi propagandy i wojny psychologicznej, skierowanej na opinię publiczną w warunkach kryzysów politycznych i wojen. Czarna propaganda, plotki i fałszywe wiadomości są wykorzystywane do wprowadzania w błąd, zniekształcania faktów, wywoływania zamieszania oraz powodowania „zatrucia politycznego”, mającego na celu dezorientację opinii publicznej na poziomie lokalnym, regionalnym i międzynarodowym (Lewandowsky et al., 2012). Wraz z eksplozją technologii komunikacyjnych, transformacją cyfrową, pojawieniem się portali społecznościowych oraz przepływem informacji, zagrożenie dezinformacją medialną i informacyjną opinii publicznej podwoiło się ze względu na szybkość oraz łatwość rozprzestrzeniania się wiadomości i informacji w wirtualnym świecie cyfrowym, w przestrzeni internetowej lub globalnej wiosce (Grzywińska & Batorski, 2016). Pomimo ogromnego i bezprecedensowego przepływu informacji w świecie cyfrowym, świat – bez wyjątku – zaczął cierpieć z powodu tzw. zaburzeń informacyjnych i „nierównowagi informacyjnej”, które, w swoich różnych formach, mają poważne konsekwencje dla dziennikarstwa i branży informacyjnej (Kandel, 2020). Prowadzą one do dalszej erozji zaufania do wiarygodności wiadomości, dziennikarstwa i dziennikarzy na rzecz jednostek lub podmiotów rozpowszechniających nierzetelne, sfabrykowane lub wprowadzające w błąd informacje. Dezinformacja jest uważana za jedno z najpoważniejszych zagrożeń dla demokracji na całym świecie, ponieważ nawet kraje o długiej tradycji i ustabilizowanych demokracjach nie są od niej wolne (Baron & Ish-Shalom, 2024).

Działania związane z dezinformacją medialną, szczególnie ze strony Rosji, miały znaczący

wpływ na międzynarodowe relacje Sudanu, zarówno na poziomie regionalnym, jak i globalnym. W środowisku regionalnym kampanie dezinformacyjne pogłębiły napięcia z sąsiednimi krajami, z którymi Sudan dzieli historyczne i plemienne powiązania (IWMI, 2024). Na przykład Sudan i Czad mają długą historię etnicznych i plemiennych relacji, z wieloma społecznościami zamieszkującymi po obu stronach granicy. Ta wspólna historia często prowadziła do bliskich relacji, ale także do napięć, jak ma to miejsce obecnie. Podobnie Sudan i Etiopia mają skomplikowane relacje wynikające ze wspólnej granicy i historycznych interakcji (Berg, 2008). Dezinformacja prowadzi także do wywoływania napięć między Sudanem a innymi krajami lub organizacjami regionalnymi, takimi jak Unia Afrykańska, Międzyrządowy Urząd ds. Rozwoju (IGAD), czy Stany Zjednoczone, Unia Europejska i inne.

Rozdział 5.

Wnioski i rekomendacje

Dynamika dezinformacji stosowanej przez Rosję w Sudanie ukazuje szerszą strategię wojny hybrydowej i informacyjnej, mającą na celu realizację geopolitycznych celów. Strategia ta wykorzystuje polityczną niestabilność Sudanu, wyzwania gospodarcze oraz trwający od 15 kwietnia 2023 roku konflikt między sudańską armią a Siłami Szybkiego Wsparcia. Rosja stosuje systematyczną dezinformację medialną, aby zabezpieczyć dostęp do strategicznych zasobów, takich jak złoto Sudanu, jednocześnie pozycjonując się jako alternatywa dla wpływów zachodnich, które przedstawia jako imperialistyczne. Ta manipulacja wykracza poza tradycyjne media, obejmując platformy społecznościowe, szczególnie Facebook, gdzie boty, fałszywe konta i ukierunkowane kampanie propagandowe wzmacniają prorosyjskie narracje.

Geopolityczne znaczenie Sudanu oraz strategiczne (linia brzegowa Morza Czerwonego), w połączeniu z bogatymi zasobami naturalnymi, uczyniły Sudan centralnym punktem międzynarodowej rywalizacji. Działania Rosji w Sudanie odzwierciedlają wielowymiarowe podejście, łączące wsparcie militarne, partnerstwa gospodarcze i kampanie dezinformacyjne, które wpisują się w globalne cele Rosji.

Skutki rosyjskiej strategii są dalekosiężne: podważają demokratyczne aspiracje Sudanu, pogłębiają podziały społeczne oraz utrwalają cykle konfliktów i zależności. Aby przeciwdziałać tym wyzwaniom, Sudan potrzebuje kompleksowego podejścia, obejmującego wzmocnienie niezależnych instytucji, promowanie edukacji medialnej oraz wspieranie międzynarodowej współpracy w celu zwalczania dezinformacji.

Zwalczanie rosyjskiej dezinformacji w Sudanie nie jest jedynie problemem regionalnym, lecz globalnym imperatywem, ponieważ ujawnia powiązania między taktykami wojny hybrydowej a kształtowaniem krajobrazu politycznego. Zrozumienie i przeciwdziałanie tym działaniom wymaga czujności, współpracy oraz zaangażowania w promowanie przejrzystości, odpowiedzialności i wartości demokratycznych w Sudanie i na świecie. Brak wiążących międzynarodowych regulacji dotyczących dezinformacji oraz nadużywanie zaawansowanych technologii, takich jak sztuczna inteligencja, dodatkowo komplikują wysiłki na rzecz rozwiązania tych problemów. Kraje przechodzące transformacje demokratyczne, takie jak Sudan, są obciążone zwiększonym obciążeniem, które utrudnia osiągnięcie zrównoważonego rozwoju i stabilności politycznej.

Manipulacja informacyjna nadwyrężyła relacje Sudanu z sąsiadującymi krajami, takimi jak Czad i Etiopia, z którym ma długotrwałe powiązania historyczne, a jednocześnie komplikuje jego interakcje ze światowymi mocarstwami i organizacjami regionalnymi.

Wzajemne oddziaływanie dezinformacji i interesów geopolitycznych pogłębiło napięcia oraz zagroziło długoterminowemu pokojowi i współpracy w regionie.

Rekomendacje

Sudan musi przede wszystkim ustanowić demokratyczne fundamenty rządzenia, które będą w stanie przyjąć lub wzmocnić przepisy prawne mające na celu definiowanie, penalizowanie oraz karanie medialnej manipulacji i dezinformacji jako przestępstw międzynarodowych.

Najważniejsze w tym kontekście dla Sudanu i krajów regionu jest promowanie edukacji medialnej i świadomości społecznej poprzez wprowadzenie inicjatyw edukacyjnych obejmujących programy nauczania na temat identyfikowania, weryfikowania i zwalczania fałszywych informacji, a także uświadamianie o zagrożeniach płynących z dezinformacji. Ważne jest również wzmocnienie społeczeństw, aby mogły kwestionować i przeciwstawiać się wprowadzającym w błąd narracjom. Konieczne jest, aby zainteresowane kraje, w tym Sudan, utworzyły wyspecjalizowane jednostki w ramach instytucji państwowych, które zajmowałyby się monitorowaniem, analizą i skutecznym zwalczaniem dezinformacji. Niezbędne jest także inwestowanie w zaawansowane technologie komunikacyjne oraz programy szkoleniowe dla specjalistów z zakresu komunikacji korporacyjnej. W tym kontekście kluczowa jest współpraca z organizacjami międzynarodowymi, takimi jak Organizacja Narodów Zjednoczonych, Unia Afrykańska i Unia Europejska, aby przeciwdziałać globalnemu charakterowi dezinformacji w Sudanie, który od dziesięcioleci cierpi z powodu eksploatacji, wojen, zacofania gospodarczego i społecznego, biedy oraz niedorozwoju. Ważne jest także rozpoznanie oraz niwelowanie nierówności społecznych i gospodarczych, napięć etnicznych oraz historycznych krzywd, które pogłębiają podziały społeczne wykorzystywane przez Rosję i inne kraje do eksploatacji zasobów naturalnych Sudanu. Tworzenie środowiska sprzyjającego pokojowi, stabilności i wzrostowi demokratycznemu także ma kluczowe znaczenie.

Polska jako ważny i aktywny członek Unii Europejskiej, może odegrać istotną rolę w pomaganiu Sudanowi w przeciwdziałaniu rosyjskiej dezinformacji. Powinna skupić się na inicjatywach wzmacniających odporność sudańskich instytucji i mediów, biorąc pod uwagę fakt jej długotrwałych historycznych więzi z Sudanem. Ponadto, państwo polskie powinno realizować konkretne projekty o bezpośrednim wpływie, takie jak rozwój infrastruktury i programy wymiany edukacyjnej. Takie inicjatywy pokazują autentyczne zaangażowanie na rzecz dobra Sudanu i przyczyniają się do przeciwdziałania narracjom przedstawiającym Rosję jako obrońcę interesów sudańskich przeciwko zachodniemu imperializmowi.

Polska mogłaby przeprowadzić w stworzeniu zespołu zadaniowego UE dedykowanego zwalczaniu dezinformacji medialnej w Sudanie. Zespół ten mógłby dostarczać niezbędną wiedzę ekspercką i opracowywać strategie dostosowane do kontekstu sudańskiego. Równocześnie Polska mogłaby aktywnie wspierać negocjacje pokojowe i rozwiązywanie konfliktów w Sudanie, wzmacniając swoją rolę jako stabilizatora regionu. Państwo polskie może wykorzystać swoje doświadczenie w dyplomacji kulturalnej do budowania dobrych relacji poprzez wymiany kulturalne, stypendia oraz organizowanie inicjatyw kulturalnych, które odzwierciedlają autentyczne partnerstwo oparte na wzajemnym szacunku i wspólnych wartościach.

Bibliografia i źródła

1. ADF. (10.12.2024). Cyberattacks Target Sudan Media's Independent War Reporting. Africa Defense Forum.
<https://adf-magazine.com/2024/12/cyberattacks-target-sudan-medias-independent-war-reporting/>
2. Afriyie, F. A. (2024). Sudan: Rethinking the Conflict Between Sudanese Armed Forces (SAF) and the Rapid Support Forces (RSF). *India Quarterly: A Journal of International Affairs*, 80(3), 439–456.
<https://doi.org/10.1177/09749284241264073>
3. Al Jazeera. (20.03.2024). Sudan one of the 'worst humanitarian disasters in recent memory'.
<https://www.aljazeera.com/news/2024/3/20/sudan-is-one-of-the-worst-humanitarian-disasters-in-recent-memory-un>
4. Al-Awad, M. B. (10.12.2024). Alnizam Al'ielamiu Fi Alsuwdan "Athna" Alharb [The media system in Sudan during the war].
<http://institute.aljazeera.net/ar/ajr/article/2875>
5. Alrakoba. (17.04.2024). Musku Dalalat Alealama... Alquaata Alati Tuqatil Mae Aljaysh Alsuwdanii "Rusia" Walaysat "Uwkraniatan" [Moscow misled the world... The forces fighting with the Sudanese army are "Russian" and not "Ukrainian"]. Alrakoba Newspaper.
<https://www.alrakoba.net/31923795/موسكو-ضللت-العالم-القوات-التي-تقاتل-م/>
6. Ammar, A. (20.11.2023). At least 5 million children at the brink in Darfur as unchecked conflict worsens.
<https://www.unicef.org/press-releases/least-5-million-children-brink-darfur-unchecked-conflict-worsens>
7. Baron, I. Z., & Ish-Shalom, P. (2024). Exploring the Threat of Fake News: Facts, Opinions, and Judgement. *Political Research Quarterly*, 77(2), 620–632.
<https://doi.org/10.1177/10659129241234839>
8. Beam Reports. (2024, December 20). kayf tadur alharb al'ielamiat almuaziat bayn aljaysh alsuwdanii waldaem alsariei? [How is the parallel media war between the Sudanese army and the Rapid Support Forces going?].
<https://www.beamreports.com/2023/04/19/%d9%83%d9%8a%d9%81-%d8%aa%d8%af%d9%88%d8%b1-%d8%a7%d9%84%d8%ad%d8%b1%d8%a8-%d8%a7%d9%84%d8%a5%d8%b9%d9%84%d8%a7%d9%85%d9%8a%d8%a9-%d8%a7%d9%84%d9%85%d9%88%d8%a7%d8%b2%d9%8a%d8%a9-%d8%a8%d9%8a%d9%86/>
9. Berg, P. (2008). The Dynamics of Conflict in the Tri-Border Region of the Sudan, Chad, and the Central African Republic. *Country conflict-analysis studies* (. 33–35). Friedrich Ebert Foundation.

10. Bhushan, T. (2024). Artificial Intelligence, Cyberspace and International Law. *Indonesian Journal of International Law*, 21(2).
<https://doi.org/10.17304/ijil.vol21.2.3>
11. Concordiam, (11.12.2019). Defining Hybrid Warfare. Per Concordiam.
<https://perconcordiam.com/defining-hybrid-warfare/>
12. Doxsee, C. (2023). How Does the Conflict in Sudan Affect Russia and the Wagner Group?
<https://www.csis.org/analysis/how-does-conflict-sudan-affect-russia-and-wagner-group>
13. el-Battahani, A. H. (2023). The Dilemma of Political Transition in Sudan: An Analytical Approach. International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA).
<https://doi.org/10.31752/idea.2023.51>
14. Free Press Unlimited. (23.06.2023). The Sudan war is also a crisis for the safety of journalists.
<https://www.freepressunlimited.org/en/current/sudan-war-also-crisis-safety-journalists>
15. Gallopin, J.-B. (2024). "The Massalit Will Not Come Home." Human Rights Watch.
<https://www.hrw.org/report/2024/05/09/massalit-will-not-come-home/ethnic-cleansing-and-crimes-against-humanity-el>
16. Grzywińska, I., & Batorski, D. (2016). How the Emergence of Social Networking Sites Challenges Agenda-Setting Theory. *Konteksty Społeczne*, 4, 19–32.
17. Ikenze, S.-A. (2022). Policy Choices in African Structural Adjustment: An Exploration of Sectoral Continuity [Elektronisk resurs]. Lund University.
18. International Media Support. (14.11.2007). International Media Support. IMS.
<https://www.mediasupport.org/publication/media-in-sudan-at-a-crossroads/>
19. IWMI. (2024, October 30). Misinformation deepens the impact of conflict and floods in Sudan. International Water Management Institute (IWMI).
<https://www.iwmi.org/blogs/misinformation-deepens-the-impact-of-conflict-and-floods-in-sudan/>
20. Jakubiak, E. (2022). HYBRID WARFARE AS A NEW TYPE OF ARMED CONFLICT IN THE MODERN WORLD. *National Security Studies*, 24(2), 71–82.
<https://doi.org/10.37055/sbn/151015>
21. Kandel, N. (2020). Information Disorder Syndrome and its Management. *JNMA: Journal of the Nepal Medical Association*, 58(224), 280–285.
<https://doi.org/10.31729/jnma.4968>
22. Kelley, M. J. (2024, May 29). Understanding Russian Disinformation and How the Joint Force Can Address It. US Army War College - Publications.
<https://publications.armywarcollege.edu/News/Display/Article/3789933/understanding-russian-disinformation-and-how-the-joint-force-can-address-it/>
23. Knight, T. (4.06.2021). Inauthentic Facebook assets promoted Russian interests in Sudan. DFRLab.
<https://medium.com/dfrlab/inauthentic-facebook-assets-promoted-russian-interests-in-sudan-2623c58b1f7f>

24. Lartey, S. (2024). Exploring the Spread of False Ideas on Social Media and the Necessity of Addressing Misinformation Through Regulatory Measures.
25. Lewandowsky, S., Ecker, U. K. H., Seifert, C. M., Schwarz, N., & Cook, J. (2012). Misinformation and Its Correction: Continued Influence and Successful Debiasing. *Psychological Science in the Public Interest*, 13(3), 106–131.
<https://doi.org/10.1177/1529100612451018>
26. Marigliano, R., Ng, L. H. X., & Carley, K. M. (2024). Analyzing digital propaganda and conflict rhetoric: A study on Russia's bot-driven campaigns and counter-narratives during the Ukraine crisis. *Social Network Analysis and Mining*, 14(1), 170.
<https://doi.org/10.1007/s13278-024-01322-w>
27. McGlynn, J. (12.12.2024). Why Russia Markets Itself as an Anti-Colonial Power to Africans. *Foreign Policy*.
<https://foreignpolicy.com/2023/02/08/russia-ukraine-colonialism-diplomacy-africa/>
28. McGregor, A. (2024). Russia Switches Sides in Sudan War. *Eurasia Daily Monitor*, 21(102).
<https://jamestown.org/program/russia-switches-sides-in-sudan-war/>
29. Medow, Z. (2022). The Spread of Non-Violent Action: The Case of the 2018–2019 Revolution in Sudan. *Freedom House*.
<https://freedomhouse.org/report/special-report/2022/civic-mobilizations-authoritarian-contexts/Sudan-summary>
30. Mendes, E. P. (2019). *Peace and Justice at the International Criminal Court: A Court of Last Resort*, Second Edition. Edward Elgar Publishing.
<https://doi.org/10.4337/9781783477098>
31. Nasr, M. (23.04.2023). In Sudan, he who has the gold makes the rules.
<https://en.majalla.com/node/289866/business-economy/sudan-he-who-has-gold-makes-rules>
32. Pettersson, N. E., Barbara Arvanitidis, Tamara Qiblawi, Gianluca Mezzofiore, Mohammed Abo Al Gheit, Marco Chacón, Natalie Croker, Henrik. (2022, July 29). Russia is plundering gold in Sudan to boost Putin's war effort in Ukraine. *CNN*.
<https://www.cnn.com/2022/07/29/africa/sudan-russia-gold-investigation-cmd-intl/index.html>
33. Philip, O. J. (7.06.2023). The silencing of Sudan's journalists—Again.
<http://institute.aljazeera.net/en/ajr/article/2216>
34. Plaut, M. (17.11.2024). Why the United Arab Emirates supports Sudan's Rapid Support Forces. *Martin Plaut*.
<https://martinplaut.com/2024/11/17/why-the-united-arab-emirates-supports-sudans-rapid-support-forces/>
35. Ramani, S. (11.07.2019). Moscow's Hand in Sudan's Future. *Carnegie Endowment for International Peace*.
<https://carnegieendowment.org/sada/2019/07/moscows-hand-in-sudans-future?lang=en>

36. Saad, H. (8.11.2024). Azmat Khitab Alkarahiat Almutanamiat Fi Alsuwdan[Sudan's Growing Hate Speech Crisis]. Sudan Justice Hub.
<https://sudan-justice-hub.wayamo.com/ar/article/أزمة-خطاب-الكراهية-المتنامية-في-السود/>
37. Sanchez, G., & Middlemass, K. (26.07.2022). Misinformation is eroding the public's confidence in democracy. Brookings.
<https://www.brookings.edu/articles/misinformation-is-eroding-the-publics-confidence-in-democracy/>
38. UNESCO. (18.06.2024). Upholding Press Freedom Amidst Conflict in Sudan.
<https://www.unesco.org/en/articles/upholding-press-freedom-amidst-conflict-sudan>
39. Vasist, P. N., Chatterjee, D., & Krishnan, S. (2024). The Polarizing Impact of Political Disinformation and Hate Speech: A Cross-country Configural Narrative. Information Systems Frontiers, 26(2), 663–688.
<https://doi.org/10.1007/s10796-023-10390-w>
40. Vhumbunu, C. H., & Rudigi, J. R. (2019). Sustainability and Implications of the Sudan-South Sudan Secession: Perspectives from the Ground. Journal of African Foreign Affairs, 6(3), 23–42.
41. Wesolowski, K., & Gatanazi, E. (27.07.2023). Fact check: Russia's influence on Africa – DW – 07/27/2023. Dw.Com.
<https://www.dw.com/en/fact-check-russias-influence-on-africa/a-66310017>
42. Wither, J. K. (2016). Making Sense of Hybrid Warfare. Connections, 15(2), 73–87.
- worlddata.info. (2024). Sudan: Country data and statistics. Worlddata.Info.
<https://www.worlddata.info/africa/sudan/index.php>
43. Yang, Y., McCabe, S., & Hindman, M. (2024). Does Russian Propaganda Lead or Follow? Topic Coverage, User Engagement, and RT and Sputnik's Agenda Influence on US Media. The International Journal of Press/Politics, 19401612241271070.
<https://doi.org/10.1177/19401612241271074>